

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

TONI MORRISON

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Μετάφραση – Επίμετρο – Σημειώσεις
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΧΙΝΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Πρωτότυπη αγγλική έκδοση: *Home*

Συγγραφέας: Toni Morrison

Μετάφραση-Επίμετρο-Σημειώσεις: Κατερίνα Σχινά

Διόρθωση-Επιμέλεια: Ορέστης Σχινάς

Φωτογραφία εξωφύλλου: Phil Wills/ Millennium Images, UK

© 2012 by Toni Morrison

© 2017, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε., για την ελληνική γλώσσα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2017

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

www.epbooks.gr

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-569-757-0

Σλείντ

Τίνος είναι αυτό το σπίτι;
Σπίτι που το σκοτάδι του διώχνει μακριά το φως;
Πες μου, ποιος μένει σ' αυτό το σπίτι;
Δικό μου δεν είναι.
Έν' άλλο ονειρεύτηκα, πιο τερπνό, πιο φωτεινό
Με θέα σε λίμνες που τις διασχίζουν βάρκες χρωματιστές
Σε αγρούς πλατιούς, σαν αγκαλιά ανοιχτή.
Τούτο το σπίτι είναι παράξενο
Ψεύδονται οι σκιές του.
Λέγε, πες μου, γιατί στην πόρτα του ταιριάζει το κλειδί μου;

ΕΝΑ

Ορθώθηκαν σαν άνθρωποι. Τα είδαμε. Σαν άνθρωποι σηκώθηκαν.

Δεν θα 'πρεπε να βρισκόμαστε σ' αυτό το μέρος. Ούτε καν κάπου κοντά. Όπως οι περισσότερες φυτείες έξω από το Λότους της Τζόρτζια, ήταν κι αυτή γεμάτη τρομακτικές προειδοποιητικές πινακίδες. Οι απειλές κρέμονταν από τους φράχτες με το δικτυωτό συρματόπλεγμα, το στηριγμένο, κάθε ενάμισι περίπου μέτρο, σε ξύλινους πασσάλους. Όμως, σαν είδαμε το αυλάκι που είχε σκάψει κάποιο ζώο –μπορεί κογιότ, μπορεί κουνάβι– δεν μπορέσαμε ν' αντισταθούμε. Παιδιά ήμασταν. Το χορτάρι τής έφτανε ως τον ώμο, κι εμένα ως τη μέση, κι έτσι, προσέχοντας μήπως και πέσουμε πάνω σε κανένα φίδι, συρθήκαμε μέσα σ' εκείνο το αυλάκι με την κοιλιά. Η ανταμοιβή μας άξιζε το τσούξιμο απ' τα χορτάρια και τα σύννεφα από σκνίπες που έμπαιναν στα μάτια μας· γιατί εκεί, μπροστά μας, πενήντα μέτρα πιο πέρα, ορθώνονταν σαν άνθρωποι. Χτυπούσαν βίαια το χώμα οι υψωμένες τους οπλές, βρόνταγαν και κροτούσαν· πίσω τινάζονταν οι χαίτες τους· τα μάτια τους λευκά, τρικυμισμένα. Δάγκωναν το ένα το άλλο σαν σκυλιά, μα όταν

κάποιο από τα δυο ορθωνόταν στα πίσω πόδια του, τυλίγοντας τα μπροστινά γύρω απ' τον τράχηλο του αντιπάλου, κρατούσαμε την αναπνοή μας, θαμπωμένοι. Το ένα είχε το χρώμα της σκουριάς, το άλλο ήταν κατάμαυρο· έλαμπαν και τα δυο απ' τον ιδρώτα. Τα χλιμνιτρίσματα δεν ήταν τόσο τρομερά όσο η σιωπή που ακολουθούσε την κλωτσιά στα γυμνωμένα δόντια του ανταγωνιστή. Λίγο πιο πέρα, πουλάρια και φοράδες, αδιάφορα, βοσκούσαν στο γρασίδι ή ατένιζαν πέρα, μακριά. Κι ύστερα όλα έπαψαν. Το σκουροκόκκινο χαμήλωσε το κεφάλι, σκαλίζοντας με την οπλή του το χώμα, κι ο νικητής έκανε ένα άλμα τοξωτό και κάλπασε περήφανα, ενώ οι φοράδες παραμέριζαν από τον δρόμο του.

Έρποντας στο γρασίδι, ανοίγοντας με τους αγκώνες δρόμο προς το ανασκαμμένο αυλάκι, προσπαθώντας ν' αποφύγουμε τη σειρά των παρκαρισμένων φορτηγών λίγο πιο πέρα, χάσαμε τον δρόμο. Παρότι μας φάνηκαν αιώνας τα λεπτά που μεσολάβησαν ώσπου να ξαναδούμε τον φράχτη, κανείς από τους δυο μας δεν πανικοβλήθηκε, παρά μονάχα όταν ακούσαμε φωνές, φωνές επιτακτικές μα χαμηλές. Γράπωσα το μπράτσο της κι έφερα το δάχτυλο στα χείλη. Χωρίς να σηκώσουμε στιγμή το κεφάλι, κρυφοκοιτάζοντας μέσα από τα χορτάρια, τους είδαμε να τραβάνε ένα κορμί από ένα κάρο και να το πετάνε σε μια τρύπα έτοιμη, που σαν να το περίμενε. Ένα του πόδι σκάλωσε στο χείλος και αναρίγησε, λες και θα μπορούσε να βγει από εκεί μέσα, λες και με λίγη προσπάθεια θα κατάφερνε να αποτινάξει το χώμα που φτυαριζόταν πάνωθ' του. Από εκεί που ήμασταν, δεν βλέπαμε τα πρόσωπα των αντρών που έκαναν την ταφή, μόνο τα παντελόνια τους· είδαμε όμως την άκρη μιας αξίνας να σπρώχνει βίαια το τρεμάμενο πόδι, να σμίξει με το υπόλοιπο κορμί. Όταν είδε εκείνο το μαύρο πόδι με το αχνορόδινο, λασπωμένο του πέλμα να χάνεται μέσα στον τάφο, άρχισε να τρέμει

σύγκορμη. Αγκάλιασα σφιχτά τους ώμους της και προσπάθησα να ρουφήξω στα δικά μου κόκαλα εκείνο το τρέμουλο, επειδή, σαν αδελφός τέσσερα χρόνια μεγαλύτερος, νόμιζα πως μπορούσα να το ελέγξω. Οι άντρες είχαν φύγει από ώρα και το φεγγάρι έφεγγε σαν κίτρινο πεπόνι όταν πια νιώσαμε πως ήταν σίγουρο να ανασαλέψουμε τα χόρτα και να συρθούμε με το στομάχι, ψάχνοντας για το άνοιγμα στον φράχτη. Όταν γυρίσαμε σπίτι, περιμέναμε πως θα μας έδερναν ή τουλάχιστον θα μας μάλωναν που είχαμε μείνει έξω τόσο αργά, όμως οι μεγάλοι δεν μας έδωσαν σημασία. Η προσοχή τους ήταν στραμμένη σε κάποια άλλη αναποδιά.

Μια και βάλθηκες να πεις την ιστορία μου, ό,τι κι αν σκέφτεσαι, ό,τι κι αν γράψεις, τούτο μονάχα να γνωρίζεις: αληθινά την ξέχασα εκείνη την ταφή. Θυμόμουν μόνο τα άλογα. Ήταν τόσο όμορφα. Τόσο άγρια. Και ορθώνονταν σαν άνθρωποι.

ΔΥΟ

Να ανασαίνεις. Πώς να το καταφέρεις ώστε κανένας να μην καταλάβει πως είσαι ξύπνιος. Να μιμηθείς ένα βαθύ ρυθμικό ροχαλητό, ν' αφήσεις το κάτω χείλος χαλαρό, να πέφτει. Πιο σημαντικό, οι βλεφαρίδες να μην κινούνται· ο χτύπος της καρδιάς να 'ναι κανονικός, τα χέρια νωθρά, σαν παράλυτα. Στις 2 τη νύχτα, όταν θα έρχονταν για έναν ακόμη έλεγχο ώστε ν' αποφασίσουν αν χρειαζόταν άλλη μια κατασταλτική ένεση, θα έβλεπαν τον ασθενή του δευτέρου ορόφου, στον θάλαμο 17, βυθισμένο στον ύπνο της μορφίνης. Αν πείθονταν, θα παρέλειπαν την ένεση και θα χαλάρωναν τις χειροπέδες του, έτσι που να κυκλοφορήσει στα χέρια του το αίμα. Το τέχνασμα που σκαρφίστηκε για να μιμηθεί ένα ημι-κόμα, σαν να παρίστανε νεκρό, πεσμένο μπρούμυτα σε κάποιο λασπωμένο πεδίο μάχης, ήταν να συγκεντρωθεί σ' ένα και μόνο ουδέτερο αντικείμενο. Κάτι που θα έπνιγε κάθε τυχαίο ίχνος ζωής. Τον πάγο σκέφτηκε, μια παγοκολώνα, ένα παγάκι, μια κρυσταλλιασμένη λιμνούλα, ένα τοπίο παραδομένο στον παγετό. Όχι. Στους παγωμένους λόφους το συναίσθημα πλεονάζει.

Τότε φωτιά; Ποτέ. Υπερβολικά δραστήρια. Θα χρειαζόταν κάτι που να μην ανακινεί αισθήματα, να μην ενθαρρύνει τη μνήμη – είτε γλυκιά ήταν αυτή, είτε επαίσχυντη. Και μόνο το να αναζητάει ένα τέτοιο αντικείμενο, τον αναστάτωνα. Όλα του θύμιζαν κάτι οδυνηρό. Η νοερή εικόνα ενός άγραφου χαρτιού έφερνε στον νου του το γράμμα που είχε πάρει, εκείνο που του είχε φράξει τον λαιμό: «Έλα γρήγορα. Θα τη βρεις νεκρή, αν αργήσεις». Στο τέλος, διάλεξε την καρέκλα στη γωνία του δωματίου – αυτή θα ήταν το ουδέτερο αντικείμενό του. Ξύλο. Οξιά. Λουστραρισμένη, ή βαμμένη με μπογιά. Πόσα τα καγκελάκια στην πλάτη της; Είναι το κάθισμα επίπεδο, ή λαξευμένο για να δέχεται τα οπίσθια ενός ανθρώπου; Δουλεμένη με το χέρι, ή με τη μηχανή; Κι αν είναι χειροποίητη, ποιος ήταν ο ξυλουργός και από πού πήρε την ξυλεία του; Ανώφελο. Η καρέκλα γεννούσε ερωτήματα, όχι κενή αδιαφορία. Μήπως να σκεφτόταν τον ωκεανό όπως φαίνεται απ' το κατάστρωμα ενός σπλιταγωγού μια συννεφιασμένη μέρα – χωρίς ορίζοντα, χωρίς να ξεπροβάλλει ίχνος ελπίδας; Όχι. Όχι αυτό, γιατί από τους άντρες που ταξίδευαν αμέριμνοι μέσα στο κύτος, κάποιος μπορεί να ήταν πατριωτάκια του. Έπρεπε να συγκεντρωθεί σε κάτι άλλο – έναν νυχτερινό ουρανό, δίχως αστέρια, ή, ακόμα καλύτερα, σε σιδηροτροχιές. Όχι στο τοπίο, όχι στα τρένα, μονάχα σε ατέλειωτες, ατέλειωτες σιδηροτροχιές.

Είχαν πάρει το πουκάμισο κι όχι μονάχα τα κορδόνια, μα και τις μπότες του – όμως το παντελόνι του και το αμπελώνό του (κάνενα απ' τα δυο δεν φαινόταν επαρκές μέσω αυτοκτονίας) κρέμονταν στο ντουλάπι. Έπρεπε απλώς να προχωρήσει στον διάδρομο προς την πόρτα εξόδου, πάντα ξεκλείδωτη από την εποχή που ξέσπασε φωτιά σ' αυτόν τον όροφο και βρήκαν τον θάνατο μια νοσοκόμα και δυο ασθενείς. Την ιστορία του την είχε πει ο Κρέιν,

ο φλύαρος ανειδίκευτος νοσοκόμος, μασώντας μανιασμένα τσίχλα ενώ του έπλενε τις μασχάλες, όμως εκείνος πίστευε πως ήταν απλώς ένα πρόσχημα, ό,τι έπρεπε για να δικαιολογήσει τα συχνά διαλείμματα του προσωπικού για τσιγάρο. Το πρώτο σχέδιο που είχε μηχανευτεί για να αποδράσει ήταν να χιμήξει στον Κρέιν και να τον βγάλει νοκ άουτ την επόμενη φορά που θα ερχόταν να καθαρίσει τις βρωμιές του. Με την προϋπόθεση, βέβαια, ότι του είχαν βγάλει τις χειροπέδες. Σχέδιο ομολογουμένως πολύ παρακινδυνευμένο· γι' αυτό και διάλεξε άλλη στρατηγική.

Πριν από δυο μέρες, την ώρα που τον μετέφεραν σιδηροδρόμιο στην πίσω θέση του περιπολικού, τα είχε ολότελα χαμένα. Σαν παραλογισμένος, έστρεφε έξαλλος το κεφάλι του μια δεξιά και μια αριστερά να δει πού βρισκόταν και πού τον πήγαιναν. Δεν είχε ξαναπεράσει απ' αυτή τη γειτονιά. Τα όρια της επικράτειάς του συνέπιπταν μ' αυτά του κέντρου της πόλης. Τίποτε αξιοπρόσεκτο δεν κατάφερε να δει, εκτός από το χτυπητό νέον της ταμπέλας ενός εστιατορίου και την τεράστια πινακίδα στον περίβολο μιας μικροσκοπικής εκκλησίας: AME Zion¹. Εάν κατάφερε να βγει από την έξοδο κινδύνου, εκεί θα πήγαινε: στη Σιών. Ωστόσο, προτού δραπετεύσει, έπρεπε να βρει με κάποιο τρόπο, με κάποιο μέσο, παπούτσια. Αν βάδιζε μέσα στον χειμώνα χωρίς παπούτσια, σίγουρα θα τον έπιαναν και θα τον έστελναν πίσω στον θάλαμο, ώσπου να του απαγγελθεί κατηγορία για αλητεία. Ενδιαφέρον αυτό το πλημμέλημα, η αλητεία: να υπάρχουν εκτός κανόνων, εκτός οργανωμένου βίου, να περιπλανιέσαι χωρίς ξε-

1. AME Zion: African Methodist Episcopal Zion Church (Αφρικανική Επισκοπική Εκκλησία Μεθοδιστών, η Σιών). Επισήμως συγκροτήθηκε το 1821 και, όπως και άλλες εκκλησίες μαύρων, έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στο αφροαμερικανικό κίνημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

κάθαρο σκοπό. Αν είχε μαζί του ένα βιβλίο θα βοηθούσε, όμως τα γυμνά του πόδια θα διέψευδαν πως είχε οποιονδήποτε «σκοπό»· αν μάλιστα τον έπαιρνε κανένα μάτι να κάθεται ήσυχος σ' ένα παγκάκι, ίσως να επακολουθούσε καμιά καταγγελία για αγυρτεία. Ήξερε, βέβαια, ίσως καλύτερα από τους περισσότερους, πως δεν ήταν απαραίτητο να περιφέρεσαι στους δρόμους για να σε καταδιώξουν, είτε νόμιμα είτε παράνομα. Ήταν πολύ πιθανό να είσαι στο σπίτι σου, δικό σου χρόνια ολόκληρα, και παρόλα αυτά, άντρες με σήμα στο πέτο ή και χωρίς, πάντοτε όμως με όπλα, να σε αναγκάσουν, εσένα, την οικογένειά σου, τους γείτονές σου, να τα μαζέψετε και να φύγετε – με ή χωρίς παπούτσια. Πριν από είκοσι χρόνια, τετράχρονο παιδί, είχε ένα ζευγάρι κατάδικό του, έστω κι αν η σόλα του ενός παπουτσιού είχε ξεκολλήσει και πλατάγιζε σε κάθε του βήμα. Οι ένοικοι δεκαπέντε σπιτιών είχαν διαταχθεί να φύγουν από τη μικρή τους γειτονιά στην άκρη της πόλης. Είκοσι τέσσερα σπίτια, τους είπαν, ειδάλλως... Η συνέχεια εκείνου του «ειδάλλως», που δεν ειπώθηκε, αλλά υπονοήθηκε, ήταν «πεθαίνεις». Είχε μόλις χαράξει όταν ήρθε το χαρτί της έξωσης, κι έτσι το υπόλοιπο της μέρας πέρασε μέσα σε σύγχυση, θυμό και ετοιμασίες. Με το που έπεσε η νύχτα, οι περισσότεροι άρχισαν να φεύγουν – με κάρα αν υπήρχαν, αλλιώς με τα πόδια. Ωστόσο, παρά τις απειλές που εκτόξευαν άντρες, άλλοι με κουκούλες και άλλοι όχι, παρά τα παρακάλια των γειτόνων, ένας γέρος που τον έλεγαν Κρόφορντ κάθισε στα σκαλιά της βεράντας του και αρνήθηκε να εκκενώσει το σπίτι του. Με τους αγκώνες στα γόνατα, με τα χέρια σφιγμένα το ένα στο άλλο, μασώντας ταμπάκο, περίμενε όλη νύχτα. Με το πρώτο φως της μέρας, τη δωδεκάτη ώρα, τον χτύπησαν θανάσιμα με λοστούς, με σωλήνες, με το κοντάκι της καραμπίνας τους

και τον έδεσαν στο πιο παλιό δέντρο μανόλιας στην κομητεία – εκείνο που μεγάλωνε στην ίδια του την αυλή. Το πείσμα του ίσως και να οφειλόταν στο ότι αγαπούσε εκείνο το δέντρο. Το είχε φυτέψει η προγιαγιά του, έλεγε συχνά με καμάρι. Μέσα στο μισόφωτο, κάποιοι απ’ τους γείτονες που το ’σκαγαν γύρισαν πίσω να τον λύσουν και να τον θάψουν κάτω απ’ την αγαπημένη του μανόλια. Ένας από εκείνους που έσκαψαν το μνήμα του είτε σε όσους ήθελαν ν’ ακούσουν ότι τα μάτια του κ. Κρόφορντ δεν υπήρχαν· κάποιος του τα ’χε βγάλει με σουγιά.

Μολονότι τα παπούτσια ήταν απαραίτητα για την απόδρασή του, ο ασθενής δεν είχε, ούτε ήταν εύκολο να βρει. Στις τέσσερις το πρωί, προτού ανατείλει ο ήλιος, κατάφερε να χαλαρώσει τα δεσμά του, να λυθεί, να βγάλει τη ρόμπα του νοσοκομείου. Φόρεσε το στρατιωτικό του παντελόνι και το αμπέχωνό του και ξεγλίστρησε ξυπόλυτος στον διάδρομο. Επικρατούσε απόλυτη ησυχία – με μόνη εξαίρεση ένα χαμηλόφωνο κλάμα από τον θάλαμο κοντά στην έξοδο κινδύνου. Ούτε τριζάτα βήματα κάποιου νοσηλεύτη, ούτε πνιχτά χάχανα, ούτε καν μυρωδιά καπνού από κάποιο τσιγάρο. Οι μεντεσέδες στέναξαν όταν άνοιξε την πόρτα και το κρύο τον χτύπησε σαν σφυρί.

TONI MORRISON

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Στην Αμερική της δεκαετίας του 1950, ένας νεαρός Αφροαμερικανός, ο Φρανκ Μάνεϊ, κατατάσσεται στον στρατό για να ξεφύγει από τον στενό, ασφυκτικό κόσμο της επαρχιακής πόλης του Νότου όπου μεγάλωσε, αφήνοντας πίσω του την αγαπημένη και εύθραυστη μικρή του αδελφή, τη Σι. Ο πόλεμος της Κορέας τον τραυματίζει ψυχικά και σωματικά, τον γεμίζει ενοχές και τον βυθίζει σε πλήρη απάθεια. Η ζωή του δεν έχει νόημα· ώσπου μαθαίνει ότι η Σι κινδυνεύει.

Ο Φρανκ είναι ένας σύγχρονος Οδυσσέας που επιστρέφει από την Ασία στη ρατσιστική Αμερική, ναρκοθετημένη από το φυλετικό μίσος και τις προκαταλήψεις, εχθρική και επικίνδυνη όσο και τα πεδία των μαχών. Ενόσω ταξιδεύει σε αναζήτηση της Σι προς την Τζόρτζια και τη μικρή πόλη όπου γεννήθηκε και ανέκαθεν απεχθανόταν, αρχίζει να συνειδητοποιεί ότι τα προβλήματα του ίδιου και της αδελφής του ανάγονται σε μια πολύ παλαιότερη εποχή, τα θαμμένα μυστικά της οποίας αναδύονται σταδιακά, συγκλονίζοντάς τον.

Ένα συγκινητικό μυθιστόρημα για έναν ηττημένο άνδρα που ξαναβρίσκει το κουράγιο, τον ανδρισμό του, και τον τόπο του.

Διαγές και έντονο, βάνουσο αλλά και βαθιά ανθρώπινο...

www.epbooks.gr